

УДК 271.4(477)-722.5:329.17"1920/1930"
DOI: 10.24919/2312-2595.2/44.184671

Василь СТЕФАНІВ

кандидат історичних наук, доцент кафедри нової і новітньої історії України, Гуманітарний факультет Українського католицького університету, 17, вул. Іл. Свенціцького, м. Львів, Україна, індекс 79011 (vasylstefaniv@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0667-7069>

ResearcherID: <https://publons.com/researcher/3107584/vasyl-stefaniv/>

Бібліографічний опис статті: Стефанів, В. (2019). Ставлення єпископа Григорія Хомишина до ідеології і практики українського радикального націоналізму у 1920–1930 рр. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*, 2/44, 82–96. doi: 10.24919/2312-2595.2/44.184671.

СТАВЛЕННЯ ЄПИСКОПА ГРИГОРІЯ ХОМИШИНА ДО ІДЕОЛОГІЇ І ПРАКТИКИ УКРАЇНСЬКОГО РАДИКАЛЬНОГО НАЦІОНАЛІЗМУ у 1920–1930 рр.

Анотація. Мета дослідження. У статті проаналізовано ставлення Г. Хомишина до ідейно-організаційної діяльності націоналістичного руху в суспільно-політичному контексті міжвоєнної Галичини. **Методологія дослідження** базується на принципах історизму, науковості, верифікації, достовірності, системності, об'єктивності та неупередженості, логічності. Застосовано комплексний і критичний підходи до використання історіографічного та джерельного матеріалу, описовий, хронологічний, структурно-системний та структурно-аналітичний методи. **Наукова новизна** статті полягає у тому, що вперше у сучасній українській історіографії на основі введення до наукового обігу нових джерельних матеріалів, нової інтерпретації як уже відомих, так і нововиявлених фактів проаналізовано позицію єпископа Г. Хомишина щодо ідеології українського націоналізму та його позицію стосовно ідеологічної сумісності націоналізму з католицьким консервативним світобаченням та методів діяльності ОУН. Особливу увагу приділено аналізу праці Г. Хомишина

«Українська проблема», яка висвітлює значний обсяг проблемних питань, які постали перед українським суспільством на початку 1930-х рр. **Висновки.** У статті продемонстровано, що погляди Г. Хомишина були консервативними та такими, що намагалися поширити вплив ГКЦ на різні сфери життя суспільства, зокрема на політику. Українські націоналісти стверджували, що тільки нація та її провідники визначають, які цінності, моральні норми є прийнятні. На противагу цьому, Г. Хомишин називав неможливим підкорення духовенства націоналістичним ідеям. На відміну від митрополита А. Шептицького, єпископ Г. Хомишин детальніше досліджує позицію націоналістів, вважаючи недопустимою діяльність організації, що базувалися на націоналістичній ідеології. Такі організації, на його думку, сповідували язичницькі, дохристиянські цінності. Єпископ відкидав не лише інтегральний націоналізм, а й будь-який національно-політичний рух, що не був лояльним до влади і не підкорявся беззастережно авторитетові Церкви та традиційної релігії. Одну з найбільших небезпек єпископ Г. Хомишин вбачав у тому, що за умови домінування таких поглядів католицька церква втратить свій авторитет і своє місце в суспільстві. Єпископ Г. Хомишин висловлював лояльну позицію щодо Польської держави, вважав, що українці мали здобувати свою незалежність за декілька етапів. На першому слід було обмежитися автономією у складі Польської держави. Станіславівський єпископ досить часто акцентував увагу на польсько-українському порозумінні, що суперечило політичним поглядам та планам ОУН. Політична складова конфлікту між Г. Хомишином та ОУН вилилася у взаємні звинувачення. Натомість Г. Хомишин звертав значну увагу на нагальні суспільно-побутові проблеми співжиття українців та поляків, а проблему створення незалежної Української держави розглядав у віддаленій перспективі.

Ключові слова: Україна; Галичина; Греко-католицька церква; Григорій Хомишин; Організація українських націоналістів; ідеологія.

Vasyl STEFANIV

Candidate of Historical Science, Associate Professor of the Department of Modern and Contemporary History of Ukraine, Faculty of Humanities of Ukrainian Catholic University, 17 I. Svientsitskoho Str., Lviv, Ukraine, postal code 79011 (vasylstefaniv@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0667-7069>

ResearcherID: <https://publons.com/researcher/3107584/vasyl-stefaniv/>

To cite this article: Stefaniv, V. (2019). Stavlennia yepyskopa Hryhoriia Khomyshyna do ideologii i praktyky ukrainskoho radykalnoho natsionalizmu u 1920–1930 rr. [Bishop Hryhoryi Khomyshyn's attitude towards the ideology and practice of Ukrainian Radical Nationalism in 1920–1930]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriiia Istoriiia – Problems of Humanities. History Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*, 2/44, 82–96. doi: 10.24919/2312-2595.2/44.184671 [in Ukrainian].

BISHOP HRYHORYI KHOMYSHYN'S ATTITUDE TOWARDS THE IDEOLOGY AND PRACTICE OF UKRAINIAN RADICAL NATIONALISM IN 1920–1930

Summary. *The purpose of the research.* The article analyzes Bishop Khomyshyn attitude towards the ideological and organizational activity of the nationalist movement in the socio-political context of interwar Galicia. *The methodology of the research* is based on the principles of historicism, scientific approach, verification, reliability, systematicity, objectivity and impartiality, logic. Complex and critical methods have been applied to the use of historiographic and source material, among which are descriptive, chronological, structural-systemic and structural-analytical approaches. *The scientific novelty* of the article is that the new source materials were introduced in modern Ukrainian historiography for the first time. Also, a new interpretation of both known and newly discovered facts is given on Bishop H. Khomyshyn's position towards the ideology of Ukrainian nationalism and his position on the ideological compatibility of nationalism with a Catholic conservatives and OUN practices. Particular attention is paid to the analysis of H. Khomyshyn's work «The Ukrainian Problem», which highlights a considerable amount of problematic issues that were raised before the Ukrainian society in the early 1930's. **Conclusions.** The article demonstrates that Khomyshyn's views were conservative and that he sought to extend the influence of the UGCC into the various spheres of society, including politics. Ukrainian nationalists believed that only the nation and its leaders determine what values and moral standards are acceptable. In contrast, Khomyshyn considered that it is impossible to subjugate the clergy to nationalist ideas. Unlike Metropolitan A. Sheptytsky, Bishop H. Khomyshyn explores the position of nationalists in more detail. Khomyshyn considered the

activities of organizations, based on nationalist ideology, inadmissible. Such organizations, in his opinion, professed pagan, pre-Christian values. The bishop rejected not only integral nationalism, but also any national-political movement that was not loyal to the authorities and did not obey unconditionally the authority of the Church and religion. Bishop H. Khomyshyn thought that one of the greatest dangers of that time, were if such views dominated Catholic Church would lose its authority and place in society. Bishop H. Khomyshyn expressed his loyalty to the Polish state and believed that the Ukrainians had to gain their independence in several stages. In the first stage, it was necessary to gain limited autonomy within the Polish state. The Bishop of Stanislav often focused his attention on Polish-Ukrainian understanding, which was contrary to the political views and plans of the OUN. The political component of the conflict between H. Khomyshyn and the OUN resulted in mutual accusations. At the same time, H. Khomyshyn paid considerable attention to the urgent social and domestic problems of coexistence of Ukrainians and Poles and considered the problem of the creation of an independent Ukrainian state from a distant perspective.

Keywords: *Ukraine; Halychyna; Galicia; Greek-Catholic Church; Hryhoryi Khomyshyn; Organization of Ukrainian Nationalists; ideology.*

Постановка проблеми. Кінець XIX ст. – початок XX став для Церкви часом нових викликів. У цей період активно розвиваються націоналістичні рухи у всій Європі. Формування націоналістичної ідеології сприяло пришвидшенню процесів створення національних держав, а отже, релігійний і конфесійний фактор національної ідентичності поряд з мовою, культурою, історією відігравав у процесі становлення модерних націй важливу роль.

Після завершення Першої світової війни Церква змушена реагувати на нові виклики тогочасної дійсності. Поряд із викликом соціалізму та комунізму, вона вимушено маневрувала у своїй соціальній місії між двома крайнощами, які могли б її знищити як інституцію. Першою крайністю було б повне відмежування від соціальних і національних процесів кінця XIX – першої половини XX ст., другою – повне заангажування у національні процеси, що практично завжди супроводжувалися міжнаціональними конфліктами. Адже творення будь-якої нової нації позначалося певними втратами для іншої чи інших націй або ж державних формувань.

У різних тогочасних суспільствах Церква, ієрархи, а також наближене коло осіб по-різному розв'язували цю проблему. В окремих випадках під тиском суспільної думки й націоналістичної ідеології формувалася феномен «національної Церкви». Найбільш показовими прикладами є Католицька церква для поляків, Греко-католицька для частини українців і Православна для румунського народу. У міжвоєнній Галичині, будучи ідентифікатором конфесійним, релігія була також ідентифікатором національним та етнічним.

Аналіз останніх досліджень. Вивчення стосунків Греко-католицької церкви та українського націоналістичного руху у міжвоєнний період – це також дослідження двох різних поглядів щодо способу здобуття української національної незалежності. З одного боку, маємо клерикалів, які намагаються за допомогою демократичних, поміркованих засобів реалізувати державотворчу ідею, з іншого – Організацію українських націоналістів, яка бачила шлях до успіху в революційній боротьбі з польською владою.

Тема стосунків Церкви і націоналістичного руху не має значної кількості наукових праць. Серед українських істориків, які безпосередньо досліджують питання стосунків ГКЦ та ОУН, варто назвати М. Гайковського (1998), О. Лисенка (2000, с. 29–50), М. Москалюка (2000, с. 97–101), В. Марчука (2001, с. 302–307), І. Пилипіва (2001, с. 308–313). Заслужують на увагу також наукові студії О. Єгрешія, зокрема розвідка, присвячена взаєминам між митрополитом А. Шептицьким та єпископом Г. Хомишиним (Єгрешій, 2001, с. 315–320).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У міжвоєнний період ГКЦ остаточно викристалізувала свій національний український характер і продовжувала бути одним із головних стрижнів українськості в Галичині. Втім, на відміну від радикального націоналістичного руху, який практично весь був об'єднаний під крилом ОУН, в ідейній площині католицький рух у Галичині був поділений на орієнтальну (А. Шептицький) та окцидентальну (Г. Хомишин) течії. Незважаючи на суспільне і наукове зацікавлення історією ГКЦ міжвоєнної доби, зокрема постаттю А. Шептицького, малодослідженою залишається творча спадщина ідейного опонента митрополита, єпископа Г. Хомишина,

зокрема, питання його ставлення до організованого націоналізму досі не отримало достатньої уваги зі сторони науковців.

Мета статті – з'ясувати бачення єпископом Григорієм Хомишиним місця організованого націоналізму в українському суспільстві міжвоєнної Галичини.

Результати досліджень. Позиція єпископа Г. Хомишина найповніше представлена в його працях, посланнях до вірних, інтерв'ю. Лінію єпископа підтримувала також газета «Нова Зоря», редактором якої був О. Назарук. Г. Хомишин і О. Назарук у своїй суспільно-політичній позиції підтримували ідеї консервативного напрямку, які сформулював В. Липинський.

Аналізуючи погляди Г. Хомишина, варто зауважити, що він належить до тих небагатьох католиків, які у своїх працях відстоювали державотворчу концепцію. З цього приводу єпископ опублікував декілька праць та пастирських листів: «Українська проблема» (Хомишин, 1932), «Про грозу духовної руйни» (Хомишин, 1933), «Про грозячі небезпеки» (Хомишин, 1925). Важливими є його погляди стосовно нації та патріотизму. Г. Хомишин вважає, що «ми всі повинні любити свій нарід, не соромитись його мови, боронити прав свого народу, дбати про його добро, для цього добра працювати, жертвуватися, навіть терпіти» (Хомишин, 1933, с. 29).

Загалом ці погляди нічим не відрізняються від ідей націоналізму та поглядів католиків-орієнталістів на чолі з А. Шептицьким. Усі політичні сили, які виступали за державотворчу ідею, погоджувалися з думкою В. Липинського, на переконання якого «досвід історії дійсно підтвердив, що нації, де переважають «нейтральні» чи то у внутрішній, чи то в зовнішній боротьбі, неминуче засуджені на смерть і на рабство» (Липинський, 1990, с. 41–117). Липинський як і Донцов виступав за те, що для втілення державотворчої ідеї потрібно діяти. Натомість Г. Хомишин основну причину втрати українцями держави вбачав у малій вірі самого народу (ЦДІАУ, м. Львів, ф. 358, оп. 1, спр. 7, арк. 105).

Г. Хомишин, як і А. Шептицький, говорить про шляхетність, чесність та відповідність «праву Божому» (ЦДІАУ, м. Львів, ф. 358, оп. 1, спр. 7, арк. 105). Такий націоналізм автор називає позитивним. «Свій нарід любити нам вже природне право. А коли та любов походить з надприродної віри і любови до Бога, тоді вона є

чеснотою і то надприродною...» (Хомишин, 1932, с. 7). Іншого типу націоналізму єпископ не сприймає і вважає, що «правдивий, святий і благородний любові свого народу різко протиставляється націоналізм, видумка послідних часів, що ставить нарід як найвищого суверена, ...нехтує незламні засади ...віри, а ставить свої, людьми видумані звихнені кличі, які вважає догмами і нищить не тільки любов Бога, але й ближних, бо впроваджує горячку шовінізму і ненависть у відносинах до всіх, котрі не відчиняють сему націоналізмови» (Хомишин, 1932, с. 8).

Однак, на відміну від митрополита А. Шептицького, Г. Хомишин детальніше досліджує позицію націоналістів, стверджуючи, що вони мають на меті створення нової релігії: «Тим часом є у нас апостоли, котрі голосять іншу любов свого народу, інший патріотизм. Вони ставлять нарід як найвищу владсть» (Хомишин, 1932, с. 8). Автор пастирського листа твердить, що тим самим націоналісти змінюють релігію, віру, мораль. Одну з найбільших небезпек єпископ вбачає у тому, що за умови домінування таких поглядів католицька церква втратить свій авторитет і своє місце в суспільстві. Хомишин, як і Шептицький, виступає проти саботажних акцій та проти терору і вбивств. Із націоналістами єпископ не погоджується у головному питанні націоналістичної ідеології – трактуванні нації як найвищої цінності – «нарід сам у себе не може бути найвищою властю, він так само залежний і підпорядкований Божій найвисшій власти і Божим правом» (Хомишин, 1932, с. 30).

На думку націоналістів, тільки нація та її провідники визначають, які цінності, моральні норми є прийнятні. На протигагу цьому Г. Хомишин уважав неможливим підкорення духовенства націоналістичним ідеям (Хомишин, 1932, с. 31). Автор не мав довіри до заяв націоналістів, що вони не відкидають релігії, звинувачуючи їх у сектантстві, поганському патріотизмові та націоналізмові, радикалізмові, а найголовніше – закидає селрробізм та большевизм, що веде до духовного знищення народу (Хомишин, 1933, с. 35). Підтримуючи консервативну ідеологію, Г. Хомишин до націоналізму ставився як до молодіжного «гарячкового» руху, основою якого є «демагогія» (ЦДІАУ, м. Львів, ф. 358, оп. 1, спр. 7, арк. 105).

У цьому ж пастирському листі натрапляємо думку єпископа щодо походження українського націоналізму. Автор стверджує, що сучасні вияви «звихненого націоналізму» мають давні корені, а перший, хто просвітив українців у питаннях націоналізму, був Т. Шевченко. Г. Хомишин визнає заслуги поета перед українським народом, проте зауважує, що він «не спрямував своїх ідей у потрібне русло» (Хомишин, 1933, с. 14). Єпископ звинувачує Т. Шевченка у висміюванні Церкви як інституції загалом, а особливо католицької (Хомишин, 1933, с. 14). Слід наголосити, що Г. Хомишин, висловлюючи критику на адресу поета, тим самим критикував не тільки його діяльність, а й розвінчував національного героя, образ якого вже став національним символом для всіх українців, незалежно від місця проживання – сходу чи заходу – чи конфесійної приналежності. Тим самим єпископ ставив під удар та критику як себе особисто, так і загалом Церкву.

Серед інших єпископ характеризує М. Драгоманова. Твердить, що цей громадський діяч – піонер «своєрідного національного руху... атеїст, і анархіст чистої крові» (Хомишин, 1933, с. 15). Третім представником націоналізму «звихненого» візиря, на думку єпископа, став І. Франко, «котрий при своїм великім таланті й енциклопедичній ученості впровадив у нас безбожну матеріалістичну філософію...» (Хомишин, 1933, с. 15). Саме цих трьох відомих діячів він номінує на зачинателів українського націоналізму.

Критикуючи вищезазначені погляди, дії та особистості націоналістичного руху, єпископ висловлює своє бачення ролі католицьких громадських установ «на тлі звихненого націоналізму» (Хомишин, 1933, с. 15). Як і А. Шептицький, Г. Хомишин покладав велику надію на молодь, для виховання якої діяли католицькі організації, а найперше «Просвіта», що здобула собі «великанський вплив між народом. І треба признати, що вона в початках виконувала дуже велику працю і мала хосенний вплив...» (Хомишин, 1933, с. 18).

Однак Г. Хомишин у 1933 р., коли був опублікований цей лист, бачив загрозу і в діяльності «Просвіти», оскільки між Церквою та ОУН розпочалася боротьба за молодь. ОУН, на відміну від Церкви, не мала великої мережі громадських установ, тому

перехопити в Церкві вплив над широкою мережею установ «Просвіти» означало, по-перше, зменшити її вплив на населення, зокрема на молодь, у великих і малих містах. По-друге, це давало можливість отримати важелі впливу на молодь навіть у більшості віддалених сіл Західної України.

Іншою точкою, де перетнулися інтереси Церкви та ОУН, була «Рідна Школа», яка, як застерігав Г. Хомишин, може піти по націоналістичному шляху. Єпископ покладає вину за поширення радикальних націоналістичних настроїв серед молоді на два народи. «Не треба скривати, що обі сторони багато завинили – і Поляки й Українці. Все ще досить часу, щоби зачати нове життя» («Українська проблема», 1933, с. 2). Протиставляючи свою позицію іншим українським національним організаціям та рухам, єпископ у своїй дієцезії створив організацію «Скала», яка мала в межах дієцезії замінити осередки «Просвіти», які більшою мірою були контрольовані А. Шептицьким, або досить часто на середину 30-х рр. перебували під впливом націоналістичного руху.

Загалом праця Г. Хомишина «Українська проблема» справді висвітлює значний обсяг проблемних питань, які постали перед українським суспільством на початку 1932-го р. Проте вона переповнена суб'єктивним, не завжди до кінця відповідним ставленням станіславівського єпископа до національного та націоналістичного руху. Зокрема автор часто звертає увагу на особисті прикросці та образи, що їх на його адресу висловлювали ті чи інші діячі чи сили.

«Українська проблема», за задумом автора, мала б розкрити нагальні проблеми українського галицького суспільства 20–30-х рр. Проте Г. Хомишин піддає осуду всі українські партії, окрім католицького організованого руху, зокрема УНО, який він підтримував. Критика з боку греко-католицького єпископа українських партій, які виступали за державницьку ідею, була вигідна польському урядові. Окрім того, критикуючи весь український політикум, Г. Хомишин не пропонує натомість ніяких реальних кроків щодо здобуття українцями своєї держави. Його ідея обмежується лише далекою перспективою.

На перший план Г. Хомишин ставить питання порозуміння з Польщею – заради налагодження соціально-побутових умов життя населення, проте нехтує державницькими інтересами. Єпис-

коп виступає за лояльність до польської держави, закликає населення утверджувати у ній справедливість. Саме в межах такої польської держави, вважає Г. Хомишин, повинен культурно розвиватися український народ і чекати сприятливого історичного моменту для здобуття суверенітету (Хомишин, 1932, с. 156). Таку позицію можна назвати народницькою, оскільки про державну незалежність української нації автор прямо не згадує.

Навпаки, з початку 1930 рр. Станіславівський єпископ намагався всілякими способами порозумітися з польською владою. Так, ще у 1923 р. він заборонив семінаристам Станіславівської духовної семінарії брати участь у поході на могили Січових Стрільців, а за непокору 16 з них було виключено (ЦДІАЛУ, м. Львів, ф. 358, оп. 1, спр. 229, арк. 40–42). Задля нормалізації польсько-українських стосунків, всупереч позиції митрополита А. Шептицького, єпископи Й. Коциловський та Г. Хомишин долучилися до латинізації східного обряду. Така позиція Станіславівської та Перемиської (Перемишльської) єпархій ГКЦ обурювала як самих націоналістів, так і більшість національно свідомих мирян.

Звісна річ, представники радикального націоналізму не могли обійти критикою праці Г. Хомишина, а особливо його «Українську проблему». Варто зазначити, що націоналісти досить різко, проте об'єктивно звинувачували єпископа в поширенні «нездорового ферменту» та деморалізаційних настроїв. Також вони висміяли думку церковного діяча, що основоположником націоналістичного лиха є Т. Шевченко («Релігія й деякі її вияви», 1933, с. 3).

Станіславівський єпископ досить часто акцентував увагу на польсько-українському порозумінні, що суперечило політичним поглядам та планам ОУН. Політична складова конфлікту між Г. Хомишином та ОУН вилилася у взаємні звинувачення. Націоналістам особливо не подобалися нагадування єпископа стосовно того, що потрібно коритися Божій волі та приймати з покорюю ту владу, яку дає Бог, висловлене в «Пастирському Листі» до вірних у 1932 р. (Мірчук, 2007, с. 254).

Окремі заяви Г. Хомишина стали несподіванкою навіть для польської преси. Так, 23 березня 1931 р. польська газета «Щоденний ілюстрований кур'єр» надрукувала звернення єпископа під

назвою «Сенсаційний пастерський лист єпископа Хомишина» («Sensacyjny list pasterski», 1931, s. 1), де стверджувалося, що «українці мусять бути лояльними і дожити до могутності Польщі» («Sensacyjny list pasterski», 1931, s. 1). Важливо зазначити, що ця заява єпископа була оприлюднена в час загострення українсько-польських стосунків. Сьогодні важко однозначно визначити, якими мотивами керувався Г. Хомишин. Одним із них може бути бажання зменшити напруження у відносинах, або ж принаймні вберегти українців від репресій. З іншого боку, така позиція відштовхувала національно свідоме суспільство від єпископа.

Усю українську інтелігенцію єпископ вважає ліберальною, радикальною або атеїстичною (Хомишин, 1932, с. 41). У своїх працях часто звинувачує УНДО та «Діло» в радикалізмі, підтримці підпільних організацій та в організації терористичних акцій. Різким, навіть саркастичним, є висловлювання єпископа про ювілей газети: «Та газета, то стара грішниця, яка зводила і зводить нарід. Вона подібна до тої безсоромної упавшої жінчини, яка по сповненню безсоромного гріха прибирає усміхнений вид лица, немовби нічого злого не вчинила» (Хомишин, 1932, с. 41).

Цікаво, що у книзі «Українська проблема» автор не висловлюється безпосередньо, кого саме він має на увазі. Лише з контексту праці можемо припустити, що йдеться про «Діло». Про це також свідчить і той факт, що саме в 1880 р. було засновано газету «Діло» і якраз на початку 1930-х, коли єпископ Г. Хомишин писав свою працю, часопис святкував ювілей. Щодо «Діла», погляди митрополита А. Шептицького та єпископа Г. Хомишина цілком протилежні. Митрополит А. Шептицький у листі до редактора газети «Діло» Д. Левицького визнавав «заслуги газети перед народом» (Гайова & Кравчук, 1999, с. 817).

Автор «Української проблеми» покладає найбільшу відповідальність у боротьбі зі всіма видами українського ненормального, на його думку, націоналізму на духовенство. Проте вважає, що духовенство не до кінця виконує потрібну роль. Він стверджує, що «загал нашого духовенства, якого завданням було струю національного руху справити в правильне русло, а все, що в тім русі негативне, шкідливе, небезпечне, усунути, – не тільки не сповнив сего високого і так конкретного завдання, але навпаки, сам

дався пірвати тому нездоровому рухови і стався сліпим вождом сліпців» (Хомишин, 1932, с. 57).

Варто наголосити, що в праці «Українська проблема» є також важлива інформація, яка проливає світло на взаємини між католицьким табором, що його очолював А. Шептицький, та католицьким напрямом Г. Хомишина. Григорій Хомишин критикує назву молодіжного руху, який провадив вишкіл молоді в лісах. Учасники цього руху називали себе «Лісовими Чортами». Словесний конфлікт вилився у 1929 р. на шпальти часопису «Нива». Критикуючи назву та акції «Лісових Чортів», єпископ Г. Хомишин згадує, що «Нива» обороняла їх прапор, трактуючи зображення чорта на ньому як декоративний елемент (Хомишин, 1932, с. 39).

Тобто погляди єпископа були консервативними, та такими, що намагалися поширити вплив ГКЦ на різні сфери життя суспільства, зокрема на політику. Хоч у новому часі, в період зростання національних рухів у Центрально-Східній Європі, навіть країні консерватори, яким, на нашу думку, був Г. Хомишин, не відкидали потреби змін: «Католицька Церква мусить лучити в собі дві характеристичні ціхи: консерватизм, одначе рівночасно й узгляднювати поступ» (Хомишин, 1932, с. 1).

Висновки. Підсумовуючи, варто відзначити, що Г. Хомишин уважав недопустимою діяльність організацій, яка базувалася на націоналістичній ідеології. Українські націоналісти стверджували, що тільки нація та її провідники визначають, які цінності, моральні норми є прийнятні. На противагу цьому Г. Хомишин називав неможливим підкорення духовенства націоналістичним ідеям. Єпископ відкидав не лише інтегральний націоналізм, а й будь-який національно-політичний рух, що не був лояльним до влади і не підкорявся беззастережно авторитетові Церкви та традиційної релігії. На відміну від митрополита А. Шептицького, єпископ Г. Хомишин детальніше досліджує позицію націоналістів. Такі організації, на його думку, сповідували язичницькі, дохристиянські цінності. Одну з найбільших небезпек єпископ убачав у тому, що за умови домінування таких поглядів католицька церква втратить свій авторитет і своє місце в суспільстві.

Єпископ Г. Хомишин висловлював лояльну позицію щодо Польської держави, вважав, що українці мали здобувати свою незалежність за декілька етапів. На першому слід було обмежи-

тися автономією у складі Польської держави. Станіславівський єпископ досить часто акцентував увагу на польсько-українському порозумінні, що суперечило політичним поглядам та планам ОУН. Політична складова конфлікту між Г. Хомишиним та ОУН вилилася у взаємні звинувачення. Натомість Г. Хомишин звертав значну увагу на нагальні суспільно-побутові проблеми співжиття українців та поляків, а проблему створення незалежної Української держави розглядав у віддаленій перспективі.

Джерела та література

- Гайковський, М.** (1998). *Католицька Акція мирянський рух українців у міжвоєнному періоді ХХ століття. Роль і місце мирян у Церкві*. Львів.
- Гайова, О., & Кравчук, А.** (Упоряд.). (1999). *Андрей Шептицький: життя і діяльність: документи і матеріали 1899–1944* (Т. 2). Львів: Місіонер.
- Єгрешій, О.** (2001). Взаємовідносини митрополита Андрія Шептицького і єпископа Григорія Хомишина. *Галичина*, 5–6, 315–320.
- Липинський, В.** (1990). Листи до братів хліборобів. В Г. Васькович (Упоряд.), *Дві концепції української політичної думки. В'ячеслав Липинський – Дмитро Донцов* (с. 41–117). Накладом Ради оборони і допомоги Україні Українського конгресового комітету Америки.
- Лисенко, О.** (2000). Релігійне питання у теорії та практиці українського націоналізму в першій половині ХХ ст. *Український історичний журнал*, 6, 29–50.
- Марчук, М.** (2001). Греко-католики в Другій Речі Посполитій: суспільний чин та конфесійно-територіальний устрій. *Галичина*, 5–6, 302–307.
- Мірчук, П.** (2007). *Нарис історії ОУН. 1920–1939 роки*. Київ: Українська видавнича спілка.
- Москалюк, М.** (2000). Державотворча концепція українських християнських суспільників у міжвоєнній Галичині (1920–1939 рр.): історико-політологічний аналіз. *Галичина*, 4, 97–101.
- Пилипів, І.** (2001). Екуменічна діяльність митрополита Андрія Шептицького у міжвоєнний період. *Галичина*, 5–6, 308–313.
- Релігія й деякі її вияви. (1933, 19 березня). *Наш Клич*, с. 3.
- «Українська проблема»: інтерв'ю з Преосв. Григорієм Хомишиним. (1933, 9 лютого). *Нова Зоря*, с. 2.
- Хомишин, Г.** (1925). *Пастирський лист Григорія Хомишина, єпископа станіславівського до клира і вірних станіславівської Єпархії про грожачі небезпеки*. Станіславів.

- Хомишин, Г.** (1932). *Українська проблема. Написав для духовної і світської інтелігенції українського народу Григорій Хомишин Станіславівський Єпископ*. Станіславів.
- Хомишин, Г.** (1933). *Про грозу духовної руйни. Пастирський лист Григорія Хомишина, єпископа станіславівського, до духовенства і вірних станіславівської єпархії (Другий наклад)*. Львів.
- ЦДІАУ, м. Львів – Центральний державний історичний архів України, м. Львів.
- Sensacyjny list pasterski biskupa Chomyshyna. (1931, 23 marca). *Ilustrowany Kurjer Codzienny*, s. 1. Kraków.

References

- Haikovskiy, M.** (1998). *Katolytska Aktsiia myrianskyi rukh ukraintsiv u mizhvoienomu periodi XX stolittia. Rol i mistse myrian u Tserkvi [The Catholic action of the laity movement of Ukrainians in the interwar period of the twentieth century. The Role and Place of Laity in the Church]*. Lviv [in Ukrainian].
- Haiova, O., & Kravchuk, A.** (Comps.). (1999). *Andrei Sheptytskyi: zhyttia i diialnist: dokumenty i materialy 1899–1944 [Metropolitan Andrey Sheptytsky: Life and Activities: Documents and Materials 1899–1944]*. (Vol. 2). Lviv: Misioner [in Ukrainian].
- Yehreshii, O.** (2001). *Vzaiemovidnosyny mytropolyta Andreia Sheptytskoho i yepyskopa Hryhoriia Khomyshyna [Relations between Metropolitan Andrey Sheptytsky and Bishop Gregory Khomyshyn]*. *Halychyna – Galicia*, 5–6, 315–320 [in Ukrainian].
- Lypynskiy, V.** (1990). *Lysty do brativ khliborobiv [Letters to the brothers-farmers]*. In H. Vaskovych (Comps.), *Dvi kontseptsii ukrainskoi politychnoi dumky. Viacheslav Lypynskiy – Dmytro Dontsov – Two concepts of Ukrainian political thought. Vyacheslav Lipinski – Dmytro Dontsov* (pp. 41–117). Nakladom Rady oborony i dopomohy Ukraini Ukrainskoho konhresovoho komitetu Ameryky [in Ukrainian].
- Lysenko, O.** (2000). *Relihiine pytannia u teorii ta praktytsi ukrainskoho natsionalizmu v pershii polovyni XX st. [Religious question in the Theory and Practice of Ukrainian Nationalism in the First Half of the 20th Century]*. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal – Ukrainian Historical Journal*, 6, 29–50 [in Ukrainian].
- Marchuk, M.** (2001). *Hreko-katolyky v Druhii Rechi Pospolytii: suspilnyi chyn ta konfesiino-terytorialnyi ustroi [Greek Catholics in The Second Polish Republic: Public Order and Confessional and Territorial System]*. *Halychyna – Galicia*, 5–6, 302–307 [in Ukrainian].

- Mirchuk, P.** (2007). *Narys istorii OUN. 1920–1939 roky [Essay on OUN History. 1920–1939]*. Kyiv: Ukrainska vydavnycha spilka [in Ukrainian].
- Moskaliuk, M.** (2000). Derzhavotvorcha kontseptsiiia ukrainskykh khrystyianskykh suspilnykiv u mizhvoienii Halychyni (1920–1939 rr.): istorykopolitolozhichniy analiz [The State-making Concept of Ukrainian Christian Societies in Interwar Galicia (1920–1939): An Historical and Political Analysis]. *Halychyna – Galicia*, 4, 97–101 [in Ukrainian].
- Pylypiv, I.** (2001). Ekumenichna diialnist mytropolita Andreia Sheptytskoho u mizhvoiennyi period [Ecumenical activity of Metropolitan Andrey Sheptytsky in the interwar period]. *Halychyna – Galicia*, 5–6, 308–313 [in Ukrainian].
- Relihiia y deiaki yii vyiavy [Religion and some of its manifestations]. (1933, March 19). *Nash Klych – Our Call*, p. 3 [in Ukrainian].
- «Ukrainska problema»: interviu z Preosv. Hryhoriem Khomyshynym [«The Ukrainian Problem»: Interview with Rev. Gregory Khomyshyn]. (1933, February 9). *Nova Zoria – New Star*, p. 2 [in Ukrainian].
- Khomyshyn, H.** (1925). *Pastyrskiy lyst Hryhoriia Khomyshyna, yepyskopa stanislavivskoho do klyra i virnykh stanislavivskoi Yeparkhii pro hroziachi nebezpeky [Pastoral letter of Gregory Khomyshyn, Bishop of Stanislaviv to the clergy and laic of Eparchy of Stanislaviv about threatening dangers]*. Stanislaviv [in Ukrainian].
- Khomyshyn, H.** (1932). *Ukrainska problema. Napysav dlia dukhovnoi i svitskoi inteligentsii ukrainskoho narodu Hryhoriia Khomyshyn Stanyslavivskiy Epyskop [The Ukrainian problem. Written for the spiritual and secular intelligentsia of the Ukrainian people by Gregory Khomyshyn, Bishop of Stanislaviv]*. Stanislaviv [in Ukrainian].
- Khomyshyn, H.** (1933). *Pro hrozu dukhovnoi ruiny. Pastyrskiy lyst Hryhoriia Khomyshyna, yepyskopa stanislavivskoho, do dukhovenstva i virnykh stanislavivskoi yeparkhii [About the danger of spiritual ruin. Pastoral letter of Gregory Khomyshyn, Bishop of Stanislaviv, to the clergy and laic of the Stanislaviv eparchy]* (2nded.). Lviv [in Ukrainian].
- TsDIAU, m. Lviv – Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy, m. Lviv [Central State Historical Archive of Ukraine, Lviv] [in Ukrainian].
- Sensacyjny list pasterski biskupa Chomyshyna [Sensational pastoral letter of Bishop Chomyshyn]. (1931, March 23). *Ilustrowany Kurjer Codzienny – Illustrated Daily Courier*, p. 1. Kraków [in Polish].

Стаття надійшла до редакції 11.11.2019